

Súpis stredovekých fár a iných benefícií v Tekovskej župe v rokoch 1332 -1337

Historický klub Občianskeho združenia Park Topoľčianky

1. ÚVOD

V roku 1887 vyšlo v Budapešti veľké dielo **MONUMENTA VATICANA HISTORIAM REGNI HUNGARIAE ILLUSTRANTIA, SERIES I. TOMUS I. - RATIONES COLLECTORUM PONTIFICIORUM IN HUNGARIA** („*Rationes*“). Obsahuje jedinečný súpis stredovekých fár a iných benefícií v Uhorsku, uskutočnený v rokoch 1332 -1337 počas zbierania pápežských desiatkov v krajine na obranu Svätej zeme.

Na tomto mieste chceme priniesť ucelenú informáciu o farnostiach Tekovskej župy, ako ich zaznamenali kolektori desiatkov, vrátane ich lokalizácie a iných údajov. Práve otázka lokalizácie farností bola vždy náročná, keďže súpis robili cudzinci, a názvy mnohých obcí značne skomolili, často až „na nepoznanie“. V niekoľkých prípadoch dokonca miestny údaj úplne chýba, a uvedený je iba titul kostola. V súpise nešlo ani tak o presné záznamy názvov obcí, ako skôr o presné zachytenie sumy vyberaných peňazí.

Pri lokalizácii farností čerpáme predovšetkým zo schematizmov slovenských farností, ako ich uvádza na svojej stránke Dominikánsky knižný inštitút ¹⁾. U niektorých lokalít (označ. „*“) sme sa však na základe našich poznatkov a výskumu odchýlili od obvyklých interpretácií.

Súpis pápežských desiatkov obsahuje farnosti bez ich filiálok, a preto sa v zozname neobjavujú ani stredoveké kostolíky v takýchto filiálnych obciach. Taktiež, niektoré neskôr významné tekovské centrá v tej dobe ešte neboli farnosťami (najmä Topoľčianky, Vráble, Nová Baňa).

2.

ZOZNAM STREDOVEKÝCH BENEFÍCIÍ V TEKOVskej ŽUPE

V roku 1332 bolo na vtedajšom území Tekovskej župy 53 benefícií - 47 farností, 1 archidiakonská a 1 vicearchidiakonská farnosť, 1 pustovník, 2 opátstva a 1 nešpecifikované vicearch. beneficium. Všetky farnosti patrili pod **Tekovský archidiakonát Ostrihomskej arcidiecézy**, aj keď v niektorých prípadoch ich *Rationes* chybné zaraďujú do iných archidiakonátov (hlavne u jednej skupiny dolnotekovských farností). Do tekovského archidiakonátu nepatrili tekovské benediktínske opátstva, a to kvôli ich exemptnému postaveniu, podobne tiež pustovník.

str. 187

DE ARCHIDYACONATU NYTRIENSI - *nitriansky archidiakonát* (pozn. v skutočnosti tekovský archidiakonát, táto skupina farností je uvedená na konci súpisu nitrianskeho archidiakonátu pred tekovským, chyba v odčlenení)

Farná

Item Johannes sacerdos Sancti Petri de Feruet iuratus dicit non credere valere beneficium ultra tres marcas et III. fertones, solvit XXII. grossos cum medio.

Trávnica

Item Benedictus sacerdos ecclesie Beate Virginis de Fas (Fus) iuratus dicit beneficium suum non valere ultra mediam marcam, solvit III. grossos.

Podhájska, časť Svätušie

Item Albertus sacerdos ecclesie de Senche iuratus dicit beneficium suum valere non ultra marcam et mediam, solvit IX. grossos.

Dolný Ohaj

Item Mauhas (Matihias) sacerdos ecclesie de Caph (Tahy) iuratus dicit non credere valere beneficium suum ultra marcam et mediam, solvit IX. grossos.

Ondrejovce

Item Andreas sacerdos Beate Marié Virginis de Andis (Andri) iuratus dixit non credere valere suum beneficium, nisi X. grossos, solutionem vult resarare (sic) in primo termino illud, quod plus receperat.

***Hurov (Haró), zaniknutá obec medzi Ondrejovcami**

a Lokom

Item Johannes sacerdos Sancti Martini de Hono (Honti) iuratus dixit non credere suum beneficium valere ultra unam marcam, solvit VI. grossos.

Radava

Item Andreas sacerdos Sancti Petri de Vasuk (Raudve) iuratus extimavit ad marcam et mediam, solvit X. grossos, unum plus ex conscientia.

str. 188

Šarovce

Item Johannes sacerdos Sancti Petri de Sarro iuratus dixit [non credere valere beneficium] per annum ultra marcam et fertonem, solvit VII. grossos [et medium].

DE ARCHIDYACONATU BORCIENSI – tekovský archidiakonát

Martin nad Žitavou

Item Stephanus sacerdos Sancti Martini iuratus dixit non credere valere [suum beneficium] ultra marcam et mediam, solvit IX. grossos.

Zlaté Moravce

Item Henricus sacerdos de Marani iuratus dixit non credere valere suum beneficium ultra V. marcas, solvit XXX. grossos.

Hliník

Item Petrus Sancti Martini de Gelenek iuratus dixit non valere suum beneficium ultra duas marcas, solvit XII. grossos.

str. 189

IN ARCHIDYACONATU BORCIENSI – tekovský archidiakonát

Veľké Vozokany

Item Andreas sacerdos Sancti Nycolai de Vesequenech (Vesequenh) iuratus dixit non credere valere beneficium ultra duas marcas, solvit XII. grossos.

Mlyňany

Item Thomas sacerdos ecclesie Sancti Georgii de Atilauchan (Malanhan) iuratus dixit non credere valere beneficium ultra annum, quam II. marcas, solvit XII. grossos.

***Sľažany**

Item Georgius sacerdos Sancte Marié Virginis iuratus dixit beneficium suum non valere ultra unam marcam, solvit VI. grossos.

Jur nad Hronom

Item Johannes sacerdos Sancti Georgii iuratus dixit non credere beneficium valere ultra duas marcas, solvit XII. grossos.

Čifáre

item Paulus sacerdos Sancti Johannis de Chifar dixit valere mediam [marcam, solvit III. grossos].

Tajná, zaniknutá časť Šiarovce

Item Nicolaus sacerdos Sanctorum Omnium de Ceri (Seri) iuratus dixit non credere beneficium ultra mediam marcam, solvit III. grossos.

Nová ves nad Žitavou, zaniknutá časť Jovka

Item Stephanus sacerdos ecclesie Sancti Thome de Seca (Joca) iuratus dixit non credere beneficium valere, quam sit marca et media, solvit IX. grossos.

Bardoňovo

Item Ypolitus sacerdos ecclesie Sancti Nicolai [de] Bartuka (Barakcha) iuratus dixit non valere mediam marcam, solvit III. grossos.

ARCHIDYACONATUS BORCIENSIS – tekovský archidiakonát

***Chalmová**

Item Lucas (Vitus) sacerdos ecclesie Sancti Martini de Sus iuratus dixit suum beneficium ultra marcam non valere per annum, solvit VI. grossos.

Oslany

Item Dominicus sacerdos Sancti Regis Stephani de Hoslan iuratus dixit non credere [valere suum beneficium] ultra II. marcas, solvit XII. grossos.

M. Kršteňany

Item Johannes sacerdos ecclesie Beate Virginis de Cresuag iuratus dixit non credere valere suum beneficium ultra marcam, solvit VI. grossos.

***Iňa**

Item Petrus sacerdos Sancti Andree [de Hem] iuratus dixit non credere beneficium valere ultra marcam, solvit VI. grossos.

Hostie

Item Dominicus sacerdos ecclesie Sancte Crucis iuratus dixit non credere beneficium valere ultra marcam, solvit VI. grossos.

Rudno nad Hronom

Item Johannes sacerdos Sancti Hemrici de Ludi (Ruda) non credere valere suum beneficium ultra marcam, solvit VI. grossos.

Žarnovica

Item Fridricus sacerdos Sancti Nycolai de Zanog (Zirnog) iuratus dixit beneficium valere unam marcam, solvit VI. grossos.

Želiezovce, časť Mikula

Item Michael sacerdos ecclesie Sancte Crucis [de Miquala] iuratus dixit suum beneficium valere marcam, solvit VI. grossos.

Šimonovany

Item Petrus sacerdos ecclesie Beate Marié de Synan (Simon) iuratus dixit [non credere beneficium] ultra marcam, solvit VI. Grossos.

Veľké Uherce

[Item Nicolaus sacerdos] Sancti Michaelis de Vgrot iuratus dixit non credere [valere] ultra marcam et mediam, solvit IX. grossos.

Hronský Beňadik - fara

Item Exaurisius (Mauritius) sacerdos Sancti Egidii iuratus dixit suum beneficium ultra III. marcas et fertonem, solvit XXX. grossos et medium.

Žitavany, časť Opatovce

Item Nycolaus sacerdos Beate Virginis de Kenaseti iuratus dixit suum [beneficium] non credere valere ultra V. marcas, solvit XXX. grossos.

***Ladomerská Vieska – podľa titulu kostola, Horné Opatovce podľa názvu Epati**

Item Paulus sacerdos ecclesie Omnium Sanctorum de Epati iuratus dixit suum beneficium valere duas marcas, solvit XII. grossos.

Želiezovce

Item Michael sacerdos Sancti Georgii [de Zilis] iuratus dixit suum beneficium ultra non valere, quam marcam, solvit VI. grossos.

Melek

Item Nycolaus sacerdos Sancti Andree [de Merlek] iuratus dixit beneficium credere valere marcam et fertonem, solvit VII. grossos et medium.

str. 191

Levice, zaniknutá osada Bratka

Item Salomon sacerdos Sancti Martini de Leua iuratus dixit suum beneficium valere IIII. marcas, solvit XXIII. grossos.

Nová Dedina, časť Tekovská Nová Ves

Item Syuerius (Simeon) sacerdos ecclesie Sancte Crucis de Nova Villa iuratus dixit beneficium valere duas marcas et III. fertones, solvit XVI. grossos et medium.

Dedinka

Item Benedictus sacerdos ecclesie Sancti Benedicti de Lam (Kur) iuratus dixit beneficium suum valere ultra marcam, solvit VI. grossos.

Málaš

Item Paulus sacerdos ecclesie Beate Virginis [de Malas] iuratus dixit beneficium suum valere marcam, solvit VI. grossos.

Málaš, časť Arma

[Item Paulus sacerdos Beate Virginis de Alma iuratus extimavit ad unam marcam, solvit VI. grossos].

str. 199

IN ARCHIDYACONATU VNTENSI – hontiansky archidiakonát (pozn. a iné lokality)

Veľké Pole, pustovník (pozn. nezaradený)

Item Mathias Heremita de Prato iuratus ad conscientiam suam [solvit IIII. grossos pro decima] et non plus

str. 201

KAMARIENSIS EST ARCHIDYACONATUS ULTRA DANUBIUM - komárňanský archidiakonát za Dunajom (pozn. chybné priradenie)

Kremnica

Item Nicolaus plebanus de Cremnic iuratus dixit, non credere valere beneficium ultra XX. marcas, solvit II. marcas.

Žiar nad Hronom

Item Nicolaus Sancte Crucis iuratus dixit, non credere valere suum beneficium ultra X. marcas, solvit unam marcam.

str. 218

IN DYOCESI STRIGONIENSI SUPER DECIMIS SEXANNALIBUS ... V Ostrihomskej arcidieceze (pozn. desiatky za obdobie 6 rokov)

Hronský Beňadik – opátstvo (pozn. exemptné)

Item fráter Jacobus procurator abbatie de Justa Gran

ordinis Sancti Benedicti solvit pro LXXX. marcis

septem marcas, et dixit abbatem per se nichil habere, nec abbatiam plus valere, die festi ascensionis Domini.

str. 219

Tekovský vicearchidiakon (pozn. bližšie neurčený)

Item dominus Johannes vicearchidyaconus Borciensis, seu dominus Johannes Dominici eius nomine solvit rati-

one sue decime [sui archidyaconatus duas marcas] et in plus tenetur. Item solvit IIII. marcas Budenses.

Archidyaconatus Borsiensis, de Bors - tekovský archidiakonát (pozn. priamo v texte)

Starý Tekov, vicearchidiakónská fara

Item Michael plebanus de Bors vicearchidyaconus iuratus dixit, beneficium ultra VIII. marcas non credere valere, solvit III. fertones et III. grossos.

Starý Tekov, archidiakónská fara

Item Benedictus plebanus de Bors archidyaconus extimavit suum beneficium, seu Michael eius nomine iuratus ad III. marcas, solvit XVIII. grossos.

Veľký Ďur

Item Petrus (Paulus) plebanus de Gerut extimavit iuratus suum beneficium ad unam marcam, solvit VI. grossos, [archidyaconatus Borsiensis est.]

Kálna nad Hronom

Item Stephanus plebanus de Colua (Calya) iuratus extimavit suum beneficium ad duas marcas, solvit XII. grossos, [et est Borsiensis archidyaconatus.]

Nevidzany

Item Johannes plebanus de Nubic (Nuvix) iuratus extimavit suum beneficium ad duas marcas, solvit XII. grossos, [est Borsiensis.]

***Veľké Chrášťany**

Item Johannes plebanus de Neston (Areschan) iuratus dixit, suum v non ultra duas marcas valere, est archidyaconatus Borsiensis, solvit XII. grossos.

***Hronovce – opátstvo (pozn. exemptné)**

Item Nicolaus abbas monasterii Saraffini pro abbatia sua pauperima, et prestitutione absolutionem et suspendium sententias (sic) a festo beati Johannis ad XV. dies, cum sit debilis, et frater Michael monachus Sancti Benedicti non est pactatus cum eo, solvit mediam marcam.

Hronovce - fara

Item Nicolaus de Damas ville capituli Strigoniensis iuratus dixit, non credere valere ultra marcam et dimidiam, et si plus valeret, iuravit, ut alii, est archidyaconatus Borcensis, solvit decimam.

Leánd, zaniknutá dedina (pri Bíni)

Item Miquo de Delean iuratus dixit, non credere valere ultra marcam per annum, est Borciensis, solvit decimam.

Pozn.

V niektorých interpretáciách sa záznam v Nitrianskom archidiakonáte Ostrihomskej arcidiecézy na strane 196: *Item Paulus sacerdos ecclesie Beate Katherine iuratus dixit, nescire quantum valere beneficium, sed promisit restituere decimam [et] ad cautelam solvit VI. grossos.* (Pavol, kňaz kostola sv. Kataríny, prisahane vypovedal, že nevie, akú má beneficium hodnotu, ale sľúbil vynahradiť desiatok, pre istotu zaplatil 6 grošov.) identifikuje s Topoľčiankami. Aj vzhľadom na teritoriálnu ucelenosť príslušnej sekcie v *Rationes* a existenciu až dvoch stredovekých kostolov sv. Kataríny v Nitrianskom archidiakonáte v blízkosti Nitry - Čakajovce a Čeladice, zastávame názor, že farnosť Topoľčianky vznikla až cca v roku 1350, a že predmetný záznam sa týka Čakajoviec alebo Čeladíc.

ZARADENIE STREDOVEKÝCH TEKOVSKÝCH FARNOSTÍ A INÝCH BENEFÍCIÍ
 PODĽA NOVOVEKÉHO ÚZEMNÉHO ČLENENIA TEKOVA
 a PATROCÍNIA ICH KOSTOLOV

Ťažisko náboženského života v stredoveku v Tekove bolo v jeho dolnej polovici (približne južne od línie Zlaté Moravce – Hr. Beňadik), čo dokazuje najmä hustota farností v tejto časti. V dolnej polovici Tekova boli aj oba tekovské benediktínske kláštory – Hr. Beňadik a Hronovce, a sídlo archidiakona a vicearchidiakona v Starom Tekove. Hustota farností odzrkadľovala hustotu osídlenia v týchto poľnohospodársky rozvinutejších a klimaticky príjemnejších nížinných častiach Tekova. Čo sa týka hornej polovici Tekova, dobre bola vybudovaná sieť farností v Oslianskom obvode. Farnosti sú zaradené do obvodov podľa novovekého členenia Tekova.

Levický obvod

Hurov (zaniknutý)	sv. Martin
Ondrejovce	Panna Mária
Šarovce	sv. Peter
Jur nad Hronom	sv. Juraj
Želiezovce, časť Mikula	Sv. Kríž
Želiezovce	sv. Juraj
Levice, (zaniknutá) osada Bratka	sv. Martin
Nová Dedina, časť Tekovská N. Ves	Sv. Kríž
Málaš	Panna Mária
Málaš, časť Arma	Panna Mária
Kálna nad Hronom	neuvedené
Hronovce – benediktínske opátstvo	sv. Anjeli
Hronovce – fara	neuvedené
Starý Tekov, tekovský vicearchidiakonát	neuvedené
Starý Tekov, tekovský archidiakonát	neuvedené
Leánd (zaniknutý)	neuvedené

Vrábelský obvod

Farná (neskôr pod Ostrihomskou župou)	sv. Peter
Trávnica	Panna Mária
Podhájska, časť Svätušie	neuvedené
Dolný Ohaj	neuvedené
Radava	sv. Peter
Čifáre	sv. Ján
Tajná, (zaniknutá) časť Šiarovce	Vš. Svätých
Nová Ves n. Žit., (zaniknutá) časť Jovka	sv. Tomáš
Bardoňovo	sv. Mikuláš
Iňa	sv. Ondrej
Melek	sv. Ondrej
Dedinka	sv. Benedikt
Veľký Ďur	neuvedené
Nevidzany	neuvedené

Malo-topoľčiansky obvod

Martin nad Žitavou	sv. Martin
Zlaté Moravce	neuvedené
Sľažany	Panna Mária
Mlyňany	sv. Juraj
Veľké Vozokany	sv. Mikuláš

Hostie	Sv. Kríž
Žitavany, časť Opatovce	Panna Mária
Veľké Chrášťaňy	neuveďené
Hronský Beňadik	sv. Egídius
Hronský Beňadik – benediktínske opátstvo	neuveďené

Osliansky obvod

Chalmová	sv. Martin
Oslany	sv. Štefan kráľ
M. Kršteňany	Panna Mária
Šimonovany	Panna Mária
Veľké Uherce	Sv. Michal
Veľké Pole - pustovník	zrejme bez kostola

Svätokrížsky obvod

Hliník nad Hronom	sv. Martin
Rudno nad Hronom	sv. Imrich
Ladomerská Vieska	Vš. Svätých
Horné Opatovce (zaniknuté)	Panna Mária
Žarnovica	sv. Mikuláš
Kremnica	neuveďené
Žiar nad Hronom	Sv. Kríž

Sumár patrocíní

Panna Mária 9	Sv. Ján 1
Sv. Martin 5	Sv. Tomáš 1
Sv. Kríž 4	Sv. Štefan kráľ 1
Sv. Peter 3	Sv. Michal 1
Sv. Juraj 3	Sv. Imrich 1
Sv. Mikuláš 3	Sv. Egídius 1
Sv. Benedikt 1	Sv. Anjeli 1
Všetkých Svätých 2	neuveďené 13
Sv. Ondrej 2	

4.

VEĽKOSŤ FARNOSTÍ

Záznamy o farnostiach nám poskytujú aj cenné informácie o hodnote ich príjmov (ročne). Najbohatšou farnosťou v Tekovskej župe v období súpisu bolo slobodné kráľovské a banské mesto Kremnica s 20 markami (hrivnami). Nasledovali Žiar nad Hronom - 10 mariek, vicearchidiakonská fara Starý Tekov - 8 mariek, Zlaté Moravce a Žitavany po 5 mariek. Veľkou farnosťou boli aj Levice so 4 markami, tiež Farná, farnosť Hronský Beňadik a archidiakon v Starom Tekove s 3 markami. Ostatné fary mali poväčšine benefícium 1 – 2 marky, najmenšie pol marky. Veľkosť benefícia nám nepriamo poskytuje aj údaj o veľkosti farnosti. Vo všeobecnosti sa dá konštatovať (ak napr. nešlo o bohaté mesto ako Kremnica), že čím viac filiálok mala farnosť, tým mala aj väčšie benefícium²⁾.

Pomerne bohatý bol benediktínsky kláštor v Hronskom Beňadiku. Jeho 6 ročné benefícium malo hodnotu 80 mariek. O niečo chudobnejší bol kláštor v Hronovciach – ročne iba 5 mariek.

Pozn.

¹⁾ www.knihydominikani.sk

²⁾ 1 budínska marka/hrivna = 246 g striebra = 60 grošov

Farnosti s hodnotou napr. 1 marky zaplatili desiatok 6 grošov, s 2 markami 12 grošov atď.